

In de op dvd uitgebrachte masterclasses die Daniel Barenboim een jaar of zeven jaar terug aan Beethovens pianosonates heeft gewijd, trad pianist Javier Perianes op in het klasje bollebozen dat les van de grote meester mocht ontvangen. Van dit selecte groepje braken eerder al Jonathan Biss en Lang Lang internationaal door. De ster van de kleine, bescheiden Spanjaard is evenwel pas recent werkelijk gaan rijzen. Dit najaar was hij in Nederland om de release van zijn nieuwe, aan muziek van Manuel de Falla gewijde cd te promoten. Bij die gelegenheid spraken wij met hem.

*Grote zalen en grote sterren alleen
maken nog geen grote traditie*

Javier Perianes

over muziek in Spanje

Voor Harmonia Mundi heeft u opnamen gemaakt van muziek van Mompou, Blasco de Nebra en nu De Falla. Uw concertrepertoire is veel breder; was de concentratie op Spaanse componisten bewust?

“Natuurlijk heb ik ook een cd met pianowerk van Schubert opgenomen, maar u heeft gelijk. Eigenlijk volg ik het voorbeeld van Alicia de Larrocha: zij heeft haar naam eerst gevestigd met Spaanse muziek, en zich daarna pas in de volle breedte - van Mozart tot Khatchaturian - gemanifesteerd.”

Spaanse pianisten die Spaanse muziek vertolken veronderstelt de aanwezigheid van een Spaanse muziektraditie.

“Dat is nu het vreemde: er bestaat helemaal geen Spaanse muziektraditie! Spanje kent grote persoonlijkheden - we hebben Albéniz, we hebben Casals, we hebben Granados, we hebben Segovia, maar stuk voor stuk zijn het grootheden die op zichzelf staan - ze hebben zichzelf groot gebracht of ze hebben hun belangrijkste scholing buiten Spanje gezocht.”

Waar bestaat de Spaanse identiteit die buitenlanders menen op te merken dan wel uit?

“Uit niets anders dan folklore. Spaanse liederen en dansvormen hebben een lange, rijke geschiedenis. Ze waren van grote betekenis voor de Westerse muziek. Hoeveel Spaanse dansritmen worden er niet wereldwijd benoemd?”

“Spaanse elementen zijn daarom allang niet meer specifiek voor de klassieke Spaanse muziek. Spaanse folklore is door

heel verschillende componisten, en beslist niet enkel Spaanse componisten op heel verschillende manieren ingezet.”

“Fransman Claude Debussy concipieerde bijvoorbeeld temidden van zijn preludes één van de meest Spaans klinkende pianowerken - *La Puerta del viñedo*. Meesterlijk aan dat stuk is dat Debussy zich niet beperkt tot het citeren van enkele folkloristische gemeenplaatsen, maar dat hij ze verweeft in zijn eigen taal. Italiaan Domenico Scarlatti toonde soortgelijk genie: de Italiaanse, de Portugese en de Spaanse invloeden zijn allemaal tegenwoordig in zijn klaviersonates, maar telkens in een kosmos die van hem alleen is.”

“In dat opzicht is Albéniz eerder een ‘wegbereider’ dan het grote voorbeeld waar hij meestal voor gehouden wordt. Zijn verdienste is aanzienlijk, maar staat niet op het niveau van een Chopin voor de Poolse muziek. De wijze waarop Chopin mazurka’s en polonaises tot kunst verheven heeft, staat ver boven het eenvoudige stijlcitaat.”

Welke Spaanse componisten hebben folkloristische elementen dieper verinnerlijkt dan Albéniz?

“Allereerst is er Manuel de Falla. Hij barstte van creativiteit, maar uitte zich uiterst geconcentreerd in een heel compact oeuvre waarin hij zichzelf telkens opnieuw uitvindt. Zijn muziek heeft een enorme gelaagdheid en zit vol associaties, die veelal gelijktijdig worden opgeroepen. Zo kan hij in een enkele frase

een specifieke Spaanse kleur aanbrengen en bovenal zichzelf zijn.”

“Diep respect heb ik ook voor Mompou. Vanuit dezelfde invloedssfeer als De Falla sloeg hij een heel andere richting in. Zijn stijl is zo persoonlijk dat ze moeilijk te benoemen valt. Het Spaanse element is minder concreet en tegelijk alom aanwezig. Het ligt verankerd in het melos en ritme. Tegelijkertijd denkt Mompou - net als de Franse impressionisten - allereerst aan kleur, maar zijn harmonieën zijn harder in hun dissonantie, waardoor de lichtwerking sterker wordt. Die lichtwerking in combinatie met de verstillings van zijn muziek, maakt dat er eerder sprake is van een Spaans sentiment.”

Als vertolker weet Mompou ook een verdicht temperament te geven aan zijn melodieën - hij kerft ze bijna.

“De eerste keer dat ik Mompou zelf hoorde, dacht ik: ‘Dit is geweldig!’ Niet vanwege de techniek - want Mompou was geen groot virtuoos - maar vanwege de ongelooflijke vrijheid. Hij laat de maatstrepen volledig verdwijnen. Tegelijk maakt hij geen vrijblijvende indruk, zijn ritmiek kan heel specifiek zijn.”

Met zo'n voorbeeld in gedachten zal het opnemen van zijn muziek geen gemakkelijke opgave zijn geweest?

“Ik heb veel steun gehad van zijn weduwe Carmen Bravo, die alles wist te vertellen over zijn stijl. Uiteindelijk heb ik geprobeerd door te dringen tot de filosofie achter zijn vertolkingen. De partituur is een kader, maar geen grens. Geef eerlijk weer wat er staat, maar wees flexibel, laat ruimte. Ik spreek daarbij niet over een begrip als rubato. Het gaat om het laten verdwijnen van de maatstrepen met behoud van de essentiële waarden van puls en timing. Dit vergt een vreemd soort distantie: enerzijds actief betrokken zijn in het betoog, maar je anderzijds laten sturen door klankkwaliteit en stilte.”

“Ik heb de opname van mijn Mompou cd bewust in één enkele ononderbroken sessie gemaakt, met alle stukken in volgorde en van elk stuk twee versies. Daarna heb ik tegen de producer gezegd: ‘Dit is de muziek, kijk maar wat je ermee doet.’”

Is er eigenlijk een sleutel tot de vertolking van Spaanse muziek?

“Één sleutel is niet genoeg, want er zijn meerdere poorten. Ze zijn allemaal hetzelfde en toch ze zijn allemaal verschillend. Wat kan helpen is kennis van de Spaanse folklore en taal. Beelden kunnen je inspireren, maar vergeet niet dat De Falla zijn *Nachten in de Tuinen van Spanje* in Parijs componeerde en dat hij voordien nimmer in Granada was geweest. Hij putte zijn inspiratie uit de etsen van Rusiñol.”

“De grootste vertolkers van Spaanse muziek zijn lang niet allemaal van Spaanse komaf: Arthur Rubinstein en Walter Gieseking waren belangrijke exponenten wier bijdrage niet weg te cijferen valt.”

Welke Spaanse pianisten bewondert u in het bijzonder?

“Naast Alicia de Larrocha zijn dat Esteban Sánchez, Josep Colom en Rafael Orozco. Ook tussen hen bestaat er geen nationale ‘genealogie’ zoals je die elders ziet. Wij kennen geen traditie, geen school: onze muzikale sterren staan ver uit elkaar aan het firmament.”

Is dat geen groot gemis bij zoveel talent?

“Natuurlijk, maar een traditie kun je niet vanaf de top bouwen. Als er aan de basis tekort aan voeding is, zal er niets structureel tot stand komen. Er is een systeem nodig dat niet alleen de muziek draagt, maar ook de cultuur als geheel. Het is een politieke verantwoordelijkheid die maatschappelijk ondersteund moet worden.”

“Ik heb begrepen dat de regering in uw land rigoureuus aan het korten is op cultuur. Mijn getuigenis leert hoe verkeerd dat is. Met dit soort acties wordt de beschaving tot een primitief niveau teruggebracht. Het is verbazingwekkend eenvoudig een eeuwenoud systeem te ontwrichten, maar wat eenmaal verloren gegaan is krijg je niet zomaar terug.”

“In mijn land heerst kortzichtigheid. Goud geld gaat naar de bouw van de meest geavanceerde nieuwe concertzalen. Allemaal groot vertoon! Maar grote zalen en grote sterren alleen maken nog geen grote traditie. Daarvoor moet je onderop beginnen. Dat vergt tijd, zorg en visie.”